LAUSUNTO

Helsinki 15.2.2022

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Viite: asiantuntijakuuleminen 16.2.2022 klo 9.30 (etäkokous Teams)

Asia: HE231/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Kaarina Tamminiemi, kaarina.tamminiemi@soste.fi, 040 5774614

Vertti Kiukas

pääsihteeri

SOSTE kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi. Tarkastelemme esityksiä palvelujen käyttäjien näkökulmasta.

Yleisesti voi sanoa, että hallituksen esitykset ovat kannatettavia ja toteutuessaan ne edistävät iäkkäiden oikeuksien toteutumista ja palveluiden kehittymistä asiakaslähtöisempään suuntaan. Kyse on laajasti hyvän elämän edistämisestä eli hyvän elämänlaadun, itsemääräämisoikeuden ja toimivan arjen turvaamisesta.

Keskeiset huomiot esityksestä

- Esitys selkeyttää ja täsmentää hoitoa ja huolenpitoa turvaavien palvelujen sisältöä
- Osaavan henkilöstön riittävyys on edellytys esitysten viemisessä käytäntöön
- Ikääntyneiden ihmisten turvallisuus ansaitsee huomiota
- HYTEn toteutuminen edellyttää hyvinvointialue-kunta-järjestö -yhteistyötä
- SOSTE esittää, että lakiin kirjattaisiin hyvinvointialueiden velvollisuudesta arvioida asiakassuunnitelmien yhteydessä asiakkaiden kokonaistilanne ja mahdollisuus maksujen alentamiseen tai perimättä jättämiseen.
- Asiakasmaksulain kokonaisuudistus on käynnistettävä viipymättä. Uudistuksella tulee tähdätä palvelujen saatavuuden parantamiseen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseen.

Esitys sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Laadukas, oikea-aikainen ja saatavilla oleva palvelu edellyttää riittävää resurssointia henkilöstöön

Esityksessä todetaan, että olemassa olevan henkilöstön riittävyyttä pyritään parantamaan muun muassa vahvistamalla kotihoidon toteuttamisen suunnitelmallisuutta ja työtapoja ja teknologian paremmalla hyödyntämisellä. Kotikäyntien suunnittelun ja kotihoidon toteuttamisen suunnitelmallisuuden parantaminen ja teknologian hyödyntäminen varmasti tehostavat toimintaa, mutta ei poista sitä tosiasiaa, että laadukas ja oikea-aikainen hoito edellyttää tekeviä käsiä varsin työvoimavaltaisella alalla.

Kotihoidon henkilöstön saatavuus on laaja suurelta osin muilla toimilla kuin tällä esityksellä ratkaistava kysymys. SOSTE haluaa kuitenkin muistuttaa, että esitysten vieminen käytäntöön edellyttää osaavan henkilöstön riittävyyteen ja työhyvinvointiin panostamista. Tämä on asia, joka tulisi huomioida jatkossa mm. koulutuspoliittisissa ratkaisuissa, joissa mietitään sote-alan koulutuksen lisäämistä, alan vetovoiman ja alalla pysymisen parantamista.

Ikääntyneiden ihmisten turvallisuus ansaitsee huomiota

19 b§ Turva-auttamispalvelu yhtenä asumista tukevana palveluna on hyvä uudistus. Iäkkäiden turvallisuus tulee huomioida laaja-alaisesti. Myös yksinäisyys tulisi nähdä turvallisuutta heikentävänä tekijänä. Esimerkiksi turvahälytyksiä saatetaan tehdä enemmän turvattomuuden ja yksinäisyyden kuin fyysisen avuntarpeen vuoksi. Siksi yhteydenottojen vastaanottajilla on hyvä olla osaamista ja valmiuksia toimia näissä tilanteissa.

46§ Kotikäyntien suunnittelu ja kotihoidon toteuttaminen. Kotikäyntien osittainen korvaaminen etäyhteyksillä tapahtuvalla yhteydenpidolla on perusteltua silloin, kun palvelun toteuttamistapa soveltuu asiakkaalle ja siitä on sovittu yhteisesti asiakkaan kanssa. Palvelun toimivuutta ja soveltuvuutta tulee arvioida pitkin matkaa, koska asiakkaan tilanne voi muuttua nopeastikin, jolloin etäyhteydenpito ei ole välttämättä paras palvelun toteuttamistapa.

Myös erilaiset virhe- ja häiriötilanteet tulee huomioida ja niihin tulee varautua esimerkiksi tekemällä häiriötilanteissa toimimisesta suunnitelma.

Teknologian toimivuus ja käytön osaaminen on tärkeää myös palo- ja poistumisturvallisuuden näkökulmasta. Turvatekniikan opettelun oikea-aikaisuudesta on myös huolehdittava. On tilanteita, jossa yksin asuva asiakas on esimerkiksi huomannut alkavan palon, mutta ei ole osannut tai kyennyt reagoimaan tilanteeseen. Alentunut toimintakyky ja myös muistisairaudet kohottavat paloriskiä.

Esitys laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

Järjestöt ovat luonteva kumppani terveyden edistämisessä paikallistasolla

SOSTE haluaa muistuttaa, että väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on keino vähentää kasvavaa palvelujen tarvetta. Tämän näkökulman huomioiminen ja vahvistaminen on ensiarvoisen tärkeää ikääntyvässä Suomessa.

12§ Hyvinvointia edistävät palvelut. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sotejärjestöt ovat luonteva kumppani kunnille, sillä ne tarjoavat paljon toimintaa, joka edistää ikääntyneen väestön hyvinvointia, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen edellyttää kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä, jotta ihmiset löytävät järjestöjen toiminnan piiriin esimerkiksi liikuntaryhmät ja vapaaehtois- ja vertaistoiminta. Järjestöt tarvitsevat toimintansa tukemiseen myös apua kunnilta ja hyvinvointialueilta mm. tilojen saamiseen.

Esitys laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

SOSTE pitää hyvänä lakiin esitettyä korjausta (7 C § 5 mom), jolla pyritään turvaamaan asiakkaiden asemaa puolisoiden kuukausitulojen pohjalta määräytyvässä maksussa.

SOSTE muistuttaa, että pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen maksuista säädetty 167 euron vähimmäiskäyttövara on riittämätön kattamaan kaikki ne kulut, jotka eivät sisälly kuukausimaksuun. Käyttövaraa tulisi korottaa 250 euroon. Myös pitkäaikaisen perhehoidon vähimmäiskäyttövaraa tulisi korottaa 250 euroon. Riittävän korkealla käyttövaralla varmistetaan, että ihmiset selviytyvät muista välttämättömistä kuluista ja samalla tuettaisiin heidän osallisuuttaan ja kuntoutumista.

Esityksen mukaan hyvinvointialue saa periä asiakkaalta kohtuullisen maksun asiakassuunnitelmaan sisältyvistä tukipalveluista, turva-auttamispalvelusta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävästä toiminnasta sekä vastaavista asumispalveluihin liittyvistä palveluista. Jatkuvien ja säännöllisten kotiin annettavien palvelujen, tukipalvelujen ja terveyspalvelujen käytöstä aiheutuvat asiakasmaksut sekä korkeat

lääkekustannukset ovat merkittävä maksurasite. Tutkimukset osoittavat, että tämä tilanne johtaa monilla siihen, ettei palvelua oteta vastaan tai lääkkeiden käytöstä tingitään. Tukipalvelut ja turva-auttamispalvelut ovat välttämättömiä ja ne täydentävät jatkuvaa ja säännöllistä kotiin annettua palvelua. Tukipalveluista kieltäytyminen taloudellisista syistä voi heikentää asiakkaan selviytymistä kotona, jolloin tarve raskaampaan ja kalliimpaan palveluun, kuten pitkäaikaiseen ympärivuorokautiseen palveluasumiseen ja laitoshoitoon voi kasvaa. SOSTE esittää, että lakiin kirjattaisiin hyvinvointialueiden velvollisuudesta arvioida asiakassuunnitelmien yhteydessä asiakkaiden kokonaistilanne ja mahdollisuus maksujen alentamiseen tai perimättä jättämiseen. Arvioinnissa olisi huomioitava asiakkaiden tarpeenmukaisten palvelujen ja lääkkeiden käytöstä aiheutuneet kustannukset, jotta varmistetaan asiakkaille tarpeenmukainen hoito ja palvelut.

Hyvinvointialueita olisi vahvasti ohjeistettava tekemään asiakkaille asiakassuunnitelmat todelliseen palvelutarpeeseen pohjautuen ja tarkistettava ne säännöllisesti. Maksujärjestelmä ei saa aiheuttaa kunnissa osaoptimointia siirtämällä intensiivistä ja ympärivuorokautista hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevat asiakkaat ympärivuorokautisesta palveluasumisesta tavallisen palveluasumisen tai kotiin annettavien palvelujen piiriin. Tämä voi pahimmassa tapauksessa vaarantaa potilasturvallisuuden. Asiakkaiden tulee saada tarpeenmukaista hoitoa ja palvelua oikea-aikaisesti.

SOSTE esittää, että asiakasmaksulain kokonaisuudistus olisi käynnistettävä viipymättä. Uudistuksella tulee tähdätä palvelujen saatavuuden parantamiseen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseen. Asiakasmaksulainsäädännön valmistelutyöhön on otettava mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöt, joilla on vahvaa osaamista asiakasmaksulainsäädännöstä erityisesti asiakkaiden näkökulmasta. Uudistuksessa maksukatot on yhdistettävä palvelu-, matka- ja lääkemaksuissa, ja taso on sidottava takuueläkkeen tasoon. Maksukaton seurantavelvollisuus on siirrettävä asiakkaalta palvelujen järjestäjälle. Lisäksi perusterveydenhuollon lääkäripalvelut on säädettävä maksuttomiksi.